«Κατανάλωση τώρα!» (Σαράντος Καργάκος, Ιστορικός – Συγγραφέας)

Categories : ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Date : 8 Ιανουαρίου, 2020

(Στη ΔΗΜΗΤΡΑ που ήξερε να βλέπει τη ζωή από τη σκοπιά του ωραίου)

Η κοινωνία της Αφθονίας αποτελεί ένα άλλο πείραμα του ανθρώπου, για την τελείωση. Άλλη μια φιλοσοφική λίθο, που θα του δώσει τη δυνατότητα από ατελής να γίνει τέλειος· από τη στέρηση να περάσει στην επάρκεια. Όμως το πείραμα δε φαίνεται ν' αποδίδει τ' αναμενόμενα. Το ελιξήριο [Ελιξήριο (αραβ. al iksir = πέτρα της γνώσης): Θαυματουργή συσκευασία των αλχημιστών, που μπορεί να ξαναδίνει τη νεότητα και να παρατείνει τη ζωή] του καταναλωτισμού**δεν τον ελευθερώνει από ανάγκες· απεναντίας τον δεσμεύει σε νέες**.

Ο άνθρωπος πάντα ζει με τη νοσταλγία του "απολεσθέντος παραδείσου". Αφού τον έχασε στον ουρανό, προσπαθεί αενάως να τον φτιάξει στη γη. Το δράμα του είναι πως συχνά οι παράδεισοι του δε διαφέρουν πολύ από την κόλαση. Ο παράδεισος της καταναλωτικής κοινωνίας βεβαιώνει του λόγου το ασφαλές.
Κι αυτό είναι εύκολο να το καταλάβει κανείς, αν υπολογίσει όχι το τι κερδίζει αλλά το τι χάνει. Σύγχρονος διανοητής σκιαγραφεί τον πολιτισμό μας με τον ακόλουθο τρόπο: στην κοινωνία μας έχουν δοθεί πολλοί χαρακτηρισμοί, όπως καταναλωτική κοινωνία, κοινωνία της αφθονίας, όμως ο πιο προσφυής χαρακτηρισμός είναι «κοινωνία του pret a zeter» ή **κοινωνία του «πατάς ένα κουμπί»**. Η ονομασία αυτή χαρακτηρίζει τον πολιτισμό της κονσέρβας ή του ψυγείου, την εύκολη κάλυψη των αναγκών, την αντικατάσταση της συναυλίας από το δίσκο, την κατάργηση κάθε προετοιμασίας γι' απόλαυση, την αναζήτηση του υλικού ευδαιμονισμού, την εύκολη αναρρίχηση, την επιτυχία χωρίς κόπο, την ευτυχία με το χάπι. Το ψυχοφάρμακο και ο ψυχαναλυτής γίνονται τώρα το ελιξήριο της εύκολης ευτυχίας. Θα μπορούσε, λοιπόν, κανείς για το λόγο αυτό να ονομάσει τον πολιτισμό των φαρμάκων «φαρμακοθηρική κοινωνία», η οποία προσδοκά το ιδιοσκεύασμα και απαγγέλλει καθημερινά το «σουσάμι άνοιξε» ενός μυθικού κόσμου. **Ενός κόσμου που δεν έχει αξία, επειδή έχασε τις αξίες του**, την πίστη του σε κάποια ευγενή ιδανικά κι επιδίδεται με πάθος στη «θεολογία» των τεχνητών παραδείσων.

Η χριστιανική παράδοση αναφέρει ότι ο Χριστός, πριν αναστήσει τον Λάζαρο, κάλεσε τους συγγενείς του να σηκώσουν πρώτα την πέτρα, που σκέπαζε τον τάφο του. **Ο ανθρώπινος παράγοντας έπρεπε να εξαντλήσει τις δυνατότητες του, πριν επέμβει ο υπερφυσικός, για να συντελεστεί το θαύμα.**

Ωστόσο στο σύγχρονο κόσμο, στην κοινωνία της αφθονίας και της κατανάλωσης, πραγματοποιούνται καθημερινά πολλά μικρά "θαύματα" για τον άνθρωπο. Χωρίς πολύ κόπο "πατώντας ένα κουμπί" ή κάτι τέτοιο, ικανοποιεί πολλές πρωταρχικές και δευτερεύουσες ανάγκες του. Η εκπληκτική πρόοδος της τεχνολογίας προσφέρει αμέτρητες ανέσεις, αμέτρητα "κουμπιά", που παρέχουν εργασία, εξυπηρέτηση, ψυχαγωγία. Υποκαθιστούν τις σωματικές αλλ' ακόμη και τις πνευματικές δυνάμεις του ανθρώπου.

Πέτυχε, λοιπόν, ο άνθρωπος να υλοποιήσει το μόνιμο όνειρο του για έναν κόσμο που μπορεί να χαρίζει "αυτόματα" την ευτυχία. Ξεγελάστηκε, όμως, όπως ο βασιλιάς Μίδας. Ξέχασε σαν κι εκείνον πως ό,τι γίνεται χρυσό, συγχρόνως γίνεται άψυχο, παγώνει. Έτσι **διαμορφώνεται ένας κόσμος παγωμένος**, ο «πολιτισμός του ψυγείου». Μέσα σ' αυτό τον πολιτισμό η ίδια η ανθρώπινη ψυχή βρίσκεται ήδη στη φάση της κατάψυξης. Οι ανθρώπινες (σχέσεις, είναι σχέσεις των ανθρώπων της «κονσέρβας» και του «συντηρητικού». Είναι επιφανειακές και ανάπηρες, άοσμες χάρη σε ειδικά αποσμητικά κι αναπτύσσονται στριμωγμένες από την ταχύτητα της σύγχρονης ζωής, που καταδικάζει το άτομο σε πνευματική απονεύρωση και ψυχική αποστείρωση.

Πραγματικά, **στον κόσμο μας παρατηρείται το παράδοξο ότι, ενώ οι εξυπηρετήσεις για τον άνθρωπο ολοένα αυξάνονται, ταυτόχρονα ο χρόνος του, αντί να αυξάνεται, περιορίζεται ασφυκτικά**. Η εμφάνιση των «fast food» και τόσων άλλων «fast» δείχνει την πιεστική ανάγκη του σύγχρονου ανθρώπου να κερδίσει χρόνο, άγχος, αγωνία, ανησυχία. Βουτηγμένος στην υλική αφθονία και την πλεονεξία, ο άνθρωπος των «μοντέρνων καιρών», σαστισμένος ανάμεσα στα μαγικά «κουμπιά» που τον περιβάλλουν, μπλέκεται τελικά και αναστατώνει τον εαυτό του σαν τον "Μαθητευόμενο Μάγο" του Γκαίτε. "Λυπάμαι τον άνθρωπο που τον συντρίβει το βάρος της καλοπέρασης", θα έλεγε πολύ πιο πικρά σήμερα ο Βολταίρος.

Η συναυλία σε δίσκο, η θεατρική παράσταση σε βιντεοκασέτα, οι κονσερβοποιημένες τροφές "σαν τις σπιτικές", το γάλα σε πλαστική συσκευασία "σαν το μητρικό", έτοιμα κάθε στιγμή για τον καθένα, συνθέτουν τον κόσμο της εξυπηρέτησης, έναν κόσμο από υποκατάστατα, τον κόσμο των παρομοιώσεων, τον κόσμο του "σαν" ("σαν στο σπίτι σας"), τον κόσμο μας. Στο κυνήγι της («μέσης απόλαυσης σκοτώνουμε τη χαρά της προετοιμασίας για απόλαυση, χάνουμε το "ωραίο ταξίδι", για να φθάσουμε όσο γίνεται πιο γρήγορα στην "Ιθάκη", που και γι' αυτό δε μας ικανοποιεί, που και γι' αυτό τη βρίσκουμε απελπιστικά μικρή. Κι όμως, «είναι προτιμότερη η ευτυχία που περιμένεις, παρά η ευτυχία που ήλθε», διαπιστώνει η Φρανσουάζ Σαγκάν.

Ο πολιτισμός μας διαμορφώνει ένα νέο είδος ανθρώπου, που στη ζωή προετοιμάζεται για ελαφρό φορτίο κι όχι για γερή πλάτη. Ετοιμάζεται ν'

ανέβει τη σκάλα της επιτυχίας με τα χέρια στις τσέπες, αποθηκεύει και υποθηκεύει την ευτυχία του σε χάπια. Μια γαλλική παροιμία λέει ότι «χαιρόμαστε λίγο για τα πολλά που έχουμε και υποφέρουμε πολύ για τα λίγα που μας λείπουν». Αλλ' η αρρώστια αυτή δε θεραπεύεται με φάρμακα κι αυτό δεν το έχει καταλάβει ο σύγχρονος κόσμος. Κάθε άλλο μάλιστα. Χαρακτηρίζεται, λοιπόν, "φαρμακοθηρική κοινωνία" κι ο όρος αυτός ασφαλώς αντιδιαστέλλεται προς τον όρο υγιής κοινωνία. Η κοινωνία μας πάσχει από επίκτητη ηθική ανοσοποιητική ανεπάρκεια. Χωρίς κίνητρα γι' αγώνα και δράση, που οδηγούν στην πραγματική ηθική ικανοποίηση, εθισμένη στην ηθική νωχέλεια, που της εξασφαλίζει μια κατάσταση τεχνητής Νιρβάνας, αναζητά την εύκολη ευτυχία, που όμως ταυτίζεται με τη μό¬νιμη δυστυχία. Ψάχνει για ένα μυθικό κόσμο μέσα στην εποχή της απομύθευσης, γιατί ο πραγματικός δεν έχει αξία, επειδή έχασε τις αξίες του. Έχασε την πίστη σε κάποια ευγενή ιδανικά. Και η ανθρώπινη ψυχή έχει περισσότερη ανάγκη από το ιδανικό παρά από το φτηνά πραγματικό. Όπως επισημαίνει ο Ουγκό: «Με το πραγματικό υπάρχεις- με το ιδανικό ζεις. Τα ζώα υπάρχουν ο άνθρωπος ζει».

Όλοι στη σύγχυση και την ταραχή των καιρών ζητάμε κάποιο "γιατρικό". Αλλ' αυτό δε βρίσκεται στα φαρμακεία, αλλά στην αναπροσαρμογή και αναβάθμιση των κοινωνικών αξιών. Αν πετυχαίναμε, ώστε αυτός που έγραψε το καλύτερο βιβλίο ή που έκανε την καλύτερη πράξη να έχει προτεραιότητα έναντι εκείνου που διαθέτει "τζάγκουαρ", η κοινωνία θα ήταν διαφορετική. Η πολυτέλεια έχει γίνει πάθος και μπορεί να ονομασθεί σημειολογία των νέων καιρών και ηθών. Πολυτελής διαβίωση, πολυτελή γραφεία, πολυτελή αυτοκίνητα, πολυτελείς διακοπές, πολυδάπανες διασκεδάσεις. Όλα αυτά είναι προμηνύματα σήψης. Γι' αυτό οι αρχαίοι φιλόσοφοι επέκριναν σφοδρότατα ιδιώτες και πολιτικούς που κατασκεύαζαν πολυτελείς επαύλεις. Ο Πλάτων αποκαλούσε τις πόλεις πολυτελούς διαβίωσης «φλεγμαίνουσες πόλεις». Η Σύβαρις [αρχαία ελληνική πόλη, αποικία των Αχαιών στον κόλπο του Τάραντα. Οι κάτοικοι της έγιναν διάσημοι για την πολυτέλεια και τη μαλθακότητά τους. Είχαν σκοτώσει όλους τους πετεινούς για να μην τους χαλούν τον πρωινό ύπνο!], παρ' όλο που καταστράφηκε από τους Κροτωνιάτες, αναβιώνει στη σύγχρονη Ελλάδα. Ο Συβαριτισμός δίνει το στίγμα της σύγχρονης ζωής. Αν οι γυναίκες των Συβαριτών έπρεπε να ειδοποιηθούν —για να μετάσχουν σε δεξίωση — , ένα χρόνο πριν, για να ετοιμάσουν τη φορεσιά τους, η σημερινή Ελληνίδα, πετυχαίνει να έχει πρώτα τις φορεσιές και μετά τις προσκλήσεις για δεξιώσεις!

Το εξωτερικό μας χρέος υπερβαίνει τα 20 δισ. δολλάρια. Κι όμως, εξακολουθούμε να εισάγουμε σε τεράστιες ποσότητες καλλυντικά, κοσμήματα και άλλα είδη πολυτελείας. Δεν υπάρχει είδος ηλεκτρικής συσκευής που να μην εισάγεται από το εξωτερικό. Ακόμη και ηλεκτρικές οδοντόβουρτσες! Κάποιος έχει πει ότι γίναμε πίθηκοι, που τρέχουμε πίσω από τις... ηλεκτρικές μπανάνες!

Η σπατάλη μας επεκτείνεται και στη σπατάλη του χρόνου. Στη χώρα μας το πιο

φθηνό αγαθό είναι ο χρόνος, για τον οποίο υπάρχει μια ελληνικής εφεύρεσης διατύπωση: “σκοτώνω το χρόνο μου”. Δείγματα τέτοιων φονικών διαθέσεων παρέχει η ελληνική γραφειοκρατία, που κάποιος την ονόμασε εγγραφοκρατία. Κύριο στοιχείο των εγγράφων η φλυαρία. Ο πρόσφατα αποθανών Βαυαρός πολιτικός Στράους έκανε τον ακόλουθο υπολογισμό: Το «πάτερ ημών» έχει 57 λέξεις. Οι Δέκα Εντολές έχουν 297 λέξεις και μια εγκύκλιος της Ε.Ο.Κ. έχει 26.911 λέξεις. Είμαστε μια κοινωνία σπατάλης. Βέβαια η έννοια της σπατάλης μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις ανθρώπινες αντιλήψεις: Για έναν κανίβαλο σπατάλη θα πει να χαρακτηρίσεις έναν άνθρωπο ως μη φαγώσιμο σώμα. Και για ένα σύγχρονο πολίτη το να μην καταναλώνει σήμερα αυτά που μπορεί να καταναλώσει αύριο και μεθαύριο.

Μπαίνουμε σε κάποιον φαύλο κύκλο κι αναζητούμε την ευτυχία κάπου αλλού κι όχι στον εαυτό μας. Δυστυχώς οι τεχνητοί παράδεισοι, στους οποίους καταφεύγει ο σύγχρονος άνθρωπος, δεν αντικαθιστούν το ιδανικό, μόνο και μόνο επειδή είναι πραγματικό. Ο τεχνητός παράδεισος είναι ένα υποκατάστατο για μια κοινωνία παρακμής. Μια κοινωνία, που αρκεί “να πατήσει ένα κουμπί” για να πετύχει την αυτοκαταστροφή της.

(5 Ιουνίου 1988)

(Από το βιβλίο του Σαράντου Ι. Καργάκου: «Προβληματισμοί – ένας διάλογος με τους νέους.» Τόμος Ε΄, GUTENBERG – ΑΘΗΝΑ 1997)

(Πηγή ψηφ. κειμένου: orp.gr*)*